

PERCEIVING TEMPORALITY IN ARCHITECTURE: A CASE STUDY OF KATSURA IMPERIAL VILLA

Phurin SRIMORA^{1*} and Adisorn SRISAOWANUNT¹

1 Faculty of Architecture, Silpakorn University, Thailand; purinsrimora@gmail.com (Corresponding Author)

ARTICLE HISTORY

Received: 16 February 2024

Revised: 8 March 2024

Published: 15 March 2024

ABSTRACT

This essay explores the perception of time in architecture through four primary dimensions: cultural time, cosmic time, biological time, and experiential time. By using Katsura Imperial Villa as a case study, the essay emphasizes how each dimension reveals different interpretations of time in societies through architecture. Cultural time emphasizes the significance of history and tradition in design, while cosmic time influences the building's orientation. Biological time links the life cycle with architecture, and experiential time considers the perception of time in the built environment. Katsura Imperial Villa, with its sensitive design to these temporal dimensions, offers new perspectives on the relationship between time and architecture, demonstrating the changing design approaches in response to society's evolving needs and values. The essay highlights the importance of considering temporal dimensions in architectural design to reflect cultural meaning and user experience, with technology and social changes as influential factors.

Keywords: Time Perception, Perceptual Time, Cultural Time, Biological Time, Experiential Time

CITATION INFORMATION: Srimora, P., & Srisaowanunt, A. (2024). Perceiving Temporality in Architecture: A Case Study of Katsura Imperial Villa. *Procedia of Multidisciplinary Research*, 2(3), 20

การรับรู้เวลาในสถาปัตยกรรม: กรณีศึกษาพระตำหนักคัตสึระ

ภูรินทร์ สีโมรา¹ และ อติสร ศรีเสาวนนท์¹

1 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร; purinsrimora@gmail.com (ผู้ประพันธ์บรรณกิจ)

บทคัดย่อ

บทความนี้สำรวจการรับรู้เวลาในสถาปัตยกรรมผ่านสี่มิติหลัก ประกอบด้วย เวลาทางวัฒนธรรม, เวลาทางจักรวาล, เวลาทางชีวภาพ และเวลาทางประสบการณ์ โดยใช้พระตำหนักคัตสึระเป็นสถาปัตยกรรมกรณีศึกษา โดยเน้นย้ำวิธีทางสถาปัตยกรรมที่แต่ละมิติเผยให้เห็นการตีความเวลาในรูปแบบต่างๆ ผ่านสถาปัตยกรรม ซึ่งเวลาทางวัฒนธรรมเน้นความสำคัญของประวัติศาสตร์และความหมายของวัตถุทางกายภาพนั้น ขณะที่เวลาทางจักรวาลมีผลต่อสิ่งหล่อหุ้มทางสถาปัตยกรรม เวลาทางชีวภาพเชื่อมโยงวงจรชีวิตและกิจกรรมกับระบบผังพื้นที่ทางสถาปัตยกรรม, และเวลาทางประสบการณ์พิจารณาถึงการรับรู้เวลาในสภาพแวดล้อมที่สร้างขึ้น สำหรับพระตำหนักคัตสึระ ด้วยการออกแบบที่ละเอียดอ่อนต่อมิติเวลาเหล่านี้ ได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเวลาและสถาปัตยกรรม แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในการออกแบบที่ตอบสนองการแสดงออกของเวลาในมิติต่างๆ บทความนี้เน้นการพิจารณามิติเวลาในการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อสะท้อนความหมายทางวัฒนธรรมและประสบการณ์ของผู้ใช้งาน โดยมีเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพล

คำสำคัญ: การรับรู้เวลา, เวลาในเชิงการรับรู้, เวลาทางวัฒนธรรม, เวลาทางชีวภาพ, เวลาทางประสบการณ์

ข้อมูลการอ้างอิง: ภูรินทร์ สีโมรา และ อติสร ศรีเสาวนนท์. (2567). การรับรู้เวลาในสถาปัตยกรรม: กรณีศึกษาพระตำหนักคัตสึระ. *Procedia of Multidisciplinary Research*, 2(3), 20

บทนำ

การดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์นั้น ถูกกำหนดด้วยเวลา เมื่อสถาปัตยกรรมทำหน้าที่ปกป้องมนุษย์จากสภาพแวดล้อมและรองรับการดำเนินชีวิตตลอดจนการประกอบกิจกรรมต่างๆ สถาปัตยกรรมจึงมีสัมพันธ์กับเวลาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความสัมพันธ์นี้เกิดขึ้นทั้งในแง่การดำเนินไปของเวลาจริง และในแง่ การรับรู้เวลาในโนคติของมนุษย์ เครื่องมือที่สถาปนิกใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะเป็น ผัง ระบบการเชื่อมต่อของพื้นที่ หรือองค์ประกอบต่างๆ ของอาคาร ย่อมสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมมนุษย์และเวลา แต่ลักษณะการใช้เวลาของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ก็ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรมและเวลาเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ในศตวรรษที่ 21 ที่มีคุณลักษณะเด่นด้วยการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การขยายตัวของเมืองอย่างเร่งรีบ และการเชื่อมต่อที่ไม่หยุดนิ่งของสิ่งต่างๆ ทำให้ผู้คนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการ "รับรู้เวลา" อย่างลึกซึ้งมากขึ้น ความตระหนักนี้ได้ถูกแสดงออกผ่านวัฒนธรรมและกิจกรรมที่เน้นการใช้ชีวิตอย่างมีสติและการรับรู้ช่วงเวลา เช่น การใช้เวลาอย่างมีคุณภาพ (Quality Time) การปฏิบัติตนอย่างมีสติ (Mindfulness) และการใช้ชีวิตอย่างมีความหมาย (Meaningful Living) กิจกรรมเหล่านี้ล้วนเน้นย้ำการใช้เวลาอย่างมีคุณค่า ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ และการสร้างประสบการณ์ที่ลึกซึ้งผ่านช่วงเวลาที่ใช้ไป

สถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สร้างขึ้นมานั้น มีบทบาทสำคัญในการอำนวยความสะดวกและเป็นฉากหลังของชีวิตมนุษย์ ทำให้มีอิทธิพลต่อการรับรู้และประสบการณ์ของเราผ่านพื้นที่และเวลา ดังนั้น "การรับรู้เวลาในสถาปัตยกรรม" (Temporal Perception in Architecture) เป็นแนวทางในการออกแบบที่เน้นการสร้างพื้นที่ที่ช่วยให้ผู้คนสามารถรับรู้และประเมินค่าของเวลาได้ เพื่อส่งเสริมประสบการณ์และการเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ

Juhani Pallasmaa ได้กล่าวถึง "การรับรู้เวลา" ในหนึ่งในหกแนวทางสำหรับศตวรรษหน้า โดยเน้นว่าสถาปัตยกรรมไม่ควรเพียงแค่ตอบสนองต่อความเร่งรีบและความแปลกใหม่ของยุคสมัย แต่ควรช่วยให้มนุษย์สามารถรับรู้และเชื่อมต่อกับเวลาได้ในหลายมิติ เสริมสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายและความทรงจำที่ยั่งยืน

สถาปัตยกรรมจึงมีบทบาทไม่เพียงแคในการสร้างพื้นที่ใช้สอย แต่ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมกับแนวคิดของเวลา สามารถสร้างความรู้สึกของความต่อเนื่องและความมั่นคงเมื่อเวลาผ่านไป ช่วยให้ผู้ชมมีประสบการณ์ที่มั่นคงต่อพื้นที่ทางกายภาพ

การออกแบบที่เน้น "การรับรู้เวลา" ในสถาปัตยกรรมต้องการให้ผู้คนมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้งกับการสร้างพื้นที่ที่สามารถสะท้อนถึงค่าของเวลาผ่านการใช่วิธีการและการดำเนินการที่ไม่เร่งรีบและรอบคอบ โดยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมกับสิ่งรอบตัวให้มีความหมายและความลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยชิ้นนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา การแสดงออกของเวลา และ การรับรู้เวลา โดยมีสถาปัตยกรรมเป็นตัวกลางที่ส่งเสริมประสบการณ์ที่มีความหมายและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม โดยวิเคราะห์การออกแบบพื้นที่ทางกายภาพที่มุ่งเน้นไปยังวิธีการนำเสนอมิติของเวลาในรูปแบบต่างๆ ผ่านกรณีศึกษางานสถาปัตยกรรมพระตำหนักคัตสึระ (Katsura Imperial Villa)

กระบวนการศึกษาวิจัย

กระบวนการศึกษาวิจัยนี้เริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายและความซับซ้อนของการรับรู้เวลาในสถาปัตยกรรม โดยวิเคราะห์ผ่านกรณีศึกษาของสถาปัตยกรรมพระตำหนักคัตสึระ (Katsura Imperial Villa) โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ผ่านมิติเวลา 4 ประการ ได้แก่ เวลาทางวัฒนธรรม เวลาทางจักรวาล เวลาทางชีวภาพ และเวลาทางประสบการณ์ ซึ่งแต่ละมิติมีการอธิบายและวิเคราะห์ลักษณะเฉพาะที่สะท้อนผ่านสถาปัตยกรรมพระตำหนักคัตสึระ ตั้งแต่ความสำคัญของประวัติศาสตร์ ธรรมเนียม และประเพณี การเคลื่อนไหวและวงจรของจักรวาล การเชื่อมโยงกับวงจรชีวิตของสิ่งมีชีวิต จนถึงวิธีที่เรารับรู้และประสบการณ์เวลาในสภาพแวดล้อมที่สร้างขึ้น

การรวบรวมข้อมูลเกิดขึ้นผ่านการทบทวนเอกสาร การวิเคราะห์ภาพถ่าย และการสังเกตการณ์โดยตรงเพื่อรวมข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการวิเคราะห์ แต่ละมิติของเวลาถูกสำรวจและวิเคราะห์เพื่อเข้าใจผลกระทบและการสะท้อนที่มีต่อสถาปัตยกรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อเสนอความเข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเวลากับสถาปัตยกรรม นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังมุ่งเสนอกรอบแนวคิดใหม่สำหรับการวิเคราะห์และการประเมิน "เวลา" ในสถาปัตยกรรม ซึ่งสามารถนำไปใช้กับงานวิจัยอื่นๆ ในอนาคต

การศึกษานี้ให้ความสำคัญของการรับรู้และประสบการณ์เวลาในสถาปัตยกรรมผ่านกรณีศึกษาของพระตำหนักคัตสึระเท่านั้น และนำเสนอมุมมองใหม่และกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์และเข้าใจสถาปัตยกรรมที่มีความซับซ้อนและหลากหลายของการรับรู้เวลา

การทบทวนวรรณกรรม

ประวัติศาสตร์และความเป็นมาพระตำหนักคัตสึระ (Katsura Imperial Villa)

ภาพที่ 1 สภาพแวดล้อมทางกายภาพและผังหมู่อาคารพระตำหนักคัตสึระ

ที่มา : https://en.wikipedia.org/wiki/Katsura_Imperial_Villa

พระตำหนักคัตสึระตั้งอยู่ในกรุงเกียวโตประเทศญี่ปุ่นเป็นผลงานชิ้นเอกทางสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นที่สร้างขึ้นในศตวรรษที่ 17 โดย โคโบริ เ็นชู (Kobori Enshu) สถาปนิกและผู้เชี่ยวชาญพิธีชงชา ได้ออกแบบพระตำหนักนี้ด้วยอุดมคติของความเรียบง่ายแบบชนบทและการเชื่อมโยงกับธรรมชาติอย่างลึกซึ้งอาคารถูกออกแบบให้ตั้งอยู่ท่ามกลางภูมิทัศน์ที่ออกแบบมาอย่างประณีต ลบเลือนเส้นแบ่งระหว่างพื้นที่ภายในและภายนอก การใช้วัสดุธรรมชาติอย่างไม้สน Hinoki เน้นย้ำความเรียบง่ายและการกลมกลืนกับธรรมชาติ พระตำหนักนี้เป็นเครื่องพิสูจน์ถึงความซับซ้อนของสถาปัตยกรรมญี่ปุ่นที่ไม่เพียงแต่ผสมผสานรูปแบบการออกแบบแต่ยังเน้นธรรมชาติและการตีความเชิงสัญลักษณ์

นักสถาปัตยกรรมและนักวิชาการหลายศตวรรษ เช่น บรูโน เทาต์, วอลเตอร์ โกรเปียส, เคนโซ ทังเกะ และ อาราคะอิโซฮากิ มีการตีความและชื่นชมพระตำหนักนี้อย่างลึกซึ้ง โดยมองเห็นเป็นสถานที่แห่งความกลมกลืนที่สมบูรณ์แบบ มีความเรียบง่าย โปร่งใสและการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ภายในและภายนอก ทำให้เกิดการรับรู้ถึงการอยู่ร่วมกันของรูปแบบทางสถาปัตยกรรมต่างๆ และความกำกวมของพื้นที่การเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ภายในกับภายนอก เกี่ยวข้องต่อการรับรู้พื้นที่และความหมายของแต่ละบุคคล

ปรัชญาและแนวคิดของเวลา

การเข้าใจเวลาเป็นการสำรวจที่ลึกซึ้งยาวนานของนักปรัชญา โดยเริ่มจากเพลโตในยุคโบราณที่เชื่อมเวลากับการกำเนิดจักรวาล สะท้อนความสัมพันธ์ในมิติจักรวาล ตามด้วยอริสโตเติลที่เห็นเวลาเป็นการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหว เน้นการหยุดนิ่งเท่ากับเวลาหยุด ยุคศตวรรษที่ 4 มีอ็อกสดีนุสอธิบายเวลาในแง่ของประสบการณ์มนุษย์ผ่านมิติอดีต ปัจจุบัน และอนาคต แนวคิดนี้เน้นเวลาในแง่ของประสบการณ์และความทรงจำของมนุษย์ (Perceptual Time) (Augustine 2006: 201) ในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา ไอแซค นิวตัน มองเวลาเป็นสิ่งที่สมบูรณ์และแยกจากการเคลื่อนไหว ยุคเรืองปัญญา Immanuel Kant (1724-1804) ได้เสนอว่าเวลาเป็นส่วนหนึ่งของกรอบสัญชาตญาณในการเข้าใจโลก ไม่มีอยู่อิสระภายนอกแต่เป็นวิธีตีความประสบการณ์ ต่อมา Henri Bergson (1859-1941) เน้นเวลาจริงเป็นการไหลต่อเนื่องที่ไม่สามารถวัดได้ โดยเน้นประสบการณ์ภายใน และ Martin Heidegger (1889-1976) สำรวจเวลาในมิติการเป็นและการมีอยู่ของมนุษย์ เชื่อมโยงกับความตระหนักรู้เกี่ยวกับการมีอยู่และความตาย การพัฒนาความคิดเกี่ยวกับเวลาจากเพลโตถึง Heidegger แสดงความเข้าใจที่เปลี่ยนแปลงในหลายมิติ รวมถึงจักรวาล การรับรู้มนุษย์ เหตุการณ์ และความหมาย แสดงถึงความหลากหลายและความซับซ้อนในการนิยามเวลาที่แฝงด้วยปรัชญาอันลึกซึ้ง

ภาพที่ 2 ปรัชญาและแนวความคิดเรื่องเวลาในแต่ละยุคสมัย

เวลาในเชิงกายภาพและเวลาในเชิงการรับรู้

เวลาในเชิงกายภาพและเวลาในเชิงการรับรู้เป็นสองแนวคิดที่แตกต่างกัน เวลาในเชิงกายภาพเป็นเวลาที่วัดได้ ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ และไม่ขึ้นอยู่กับมนุษย์ ในขณะที่เวลาในเชิงการรับรู้เป็นเวลาที่มนุษย์รับรู้และตีความ อาจแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล สถานการณ์ อารมณ์ และบริบท

เวลาในเชิงลำดับและปริมาณ (Chronos): ชาวกรีกโบราณเรียกว่า "Chronos" ซึ่งเป็นรากศัพท์ของคำภาษาอังกฤษอย่าง "chronology" (ลำดับเวลา) และ "chronic" (ยาวนาน) หมายถึง การวัดเวลาเป็นหน่วย เช่น วัน เดือน ปี เน้นความเป็นกลาง ไม่ขึ้นกับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล และ เวลาในเชิงคุณภาพ (Kairos) ไม่มีค่าแปลตรงตัวในภาษาอังกฤษ บรรยายได้ด้วยคำอย่าง "opportunity" (โอกาส), "opportune" (เหมาะสม) หรือ "the right moment" (ช่วงเวลาที่เหมาะสม) หมายถึง เวลาเชิงประสบการณ์ เวลา subjective หรือ เวลาทางจิตใจ เป็นเวลาที่ขึ้นกับความรู้สึก ความหมาย และคุณค่าที่แต่ละบุคคลมอบให้กับช่วงเวลาหนึ่งๆ

ตารางที่ 1 แสดงแสดงแนวคิดของเวลาเชิงกายภาพและเวลาในเชิงการรับรู้

แนวคิดของเวลา	เวลาในเชิงกายภาพ	เวลาในเชิงการรับรู้
ลักษณะ	วัดได้ เป็นเส้นตรง ไม่เปลี่ยนแปลง	ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ อาจเปลี่ยนแปลง
ตัวอย่าง	นาฬิกา การโคจรของดาวเคราะห์	การรอคอยสิ่งสำคัญ ช่วงเวลาที่พิเศษ
ความสัมพันธ์กับมนุษย์	เวลาถูกวัดค่าด้วยนาฬิกาและปฏิทิน เป็นสิ่งที่แน่นอนและมั่นคง (Objective And Consistent)	เวลาที่มนุษย์สัมผัสและรับรู้ได้ เป็นเรื่องส่วนตัวและอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล (Experienced and Perceived by Human Consciousness)
รูปแบบของเวลา	Chronos Time เป็นสัญลักษณ์ของเวลาแบบตามลำดับ เชิงปริมาณและ	Kairos Time เป็นสัญลักษณ์ของช่วงเวลาที่เหมาะสม เข้มข้น หรือโอกาส เป็นเวลาแบบเชิงคุณภาพและ

แนวคิดของเวลา	เวลาในเชิงกายภาพ	เวลาในเชิงการรับรู้
	เป็นกาวิสัย (Quantitative and Objective) สอดคล้องกับเวลาทางกายภาพในโลก	เป็นอัตวิสัย (Qualitative and Subjective) ที่สอดคล้องกับเวลาในการรับรู้ของมนุษย์

การรับรู้เวลา (The Perception of Time)

แม้ร่างกายและพื้นที่เป็นความคิดฝังรากในความเข้าใจของเรา แต่เรายังกละเลยเวลา Carter (2002: 155) ซึ่งให้เห็นว่าเวลาไม่ได้เป็นสิ่งคงที่แต่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ เช่นเวลาช้าลงในช่วงความเครียดหรืออันตรายและผ่านไปอย่างรวดเร็วเมื่อเหนื่อยล้า ระดับชีวภาพ ระบบประสาทและสารสื่อประสาทโดปามีนมีบทบาทในการรับรู้การไหลของเวลา ขณะที่อัตราเวลาเพิ่มขึ้นเมื่ออุณหภูมิสมองสูงและสติปัญญาคมชัด การศึกษานี้เน้นความแตกต่างของการรับรู้เวลาและปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ นั้น เปิดโอกาสให้เข้าใจเวลาในมุมมองที่หลากหลายและความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ต่างๆ

Bodenhamer and Hall (1998: 15) แบ่งประสบการณ์ของเรากับเวลาออกเป็นสองส่วนหลัก: เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประสบการณ์เชิงปริมาณคือการวัดเวลาด้วยหน่วยเช่นวัน เดือน ปี ส่วนประสบการณ์เชิงคุณภาพเกี่ยวข้องกับคุณภาพของประสบการณ์ โดยอิงความรู้สึก ความคิด และการตอบสนองทางอารมณ์ต่อเหตุการณ์ การรับรู้เวลาแบ่งออกเป็นสี่ระดับหลัก คือ เวลาปัจจุบัน เวลาเชิงประสาทสัมผัส เวลาในบริบทต่างๆ และระดับชีวภาพกับระดับจิตสำนึก ระดับชีวภาพเกี่ยวข้องกับระบบประสาทสำหรับการประมวลผลเวลา ในขณะที่ระดับจิตสำนึกครอบคลุมการรับรู้เวลาอย่างตรงไปตรงมาและในมุมมองที่กว้างขึ้น เช่น การเคลื่อนที่ของดวงดาว ระดับเวลาเชิงประสาทสัมผัสครอบคลุมการรับรู้ผ่านสัมผัสต่างๆ และเวลาในบริบทต่างๆ หมายถึงการรับรู้เวลาในบริบทที่กว้างขึ้น เช่น ประวัติศาสตร์ หรือมรดกภาพ การนำเสนอนี้ช่วยเห็นความซับซ้อนและความหลากหลายของการรับรู้เวลา แสดงให้เห็นว่าเราไม่เพียงวัดเวลาผ่านหน่วยเชิงปริมาณ แต่ยังรู้สึกและตีความคุณภาพของเวลาผ่านประสบการณ์และบริบทต่างๆ

สถาปัตยกรรมกับการแสดงออกของเวลา

สถาปัตยกรรมไม่ใช่แค่เรื่องของพื้นที่ แต่ยังเกี่ยวพันกับความรู้สึกเวลา เราสัมผัสเวลาไม่ใช่แค่ผ่านการเดินทางของนาฬิกาแบบตามลำดับ (Chronos time) แต่ยังรวมถึงความหมายของช่วงเวลาพิเศษ (Kairos) เช่นเดียวกับการเดินทาง สถาปัตยกรรมที่เสมือนเป็นการเดินทาง ผ่านภาพยนตร์สถานที่ ที่มีจังหวะซ้ำเร็ว เปลี่ยนทิศทาง มีจุดพักและไต่ตรอง การเดินทางนี้ยังสามารถเป็นการเดินทางผ่านเวลาด้วย ผ่านการกระตุ้นประสาทสัมผัส หรือการใช้ความทรงจำและจินตนาการ สถาปัตยกรรมสามารถสร้างความตระหนักถึง "ปัจจุบัน" ที่มากขึ้น หรือพาเราไปสู่ห้วงเวลาอื่น "อาคารไม่เพียงแต่มีส่วนทำให้เราอ่านเวลาได้แตกต่างกันเท่านั้น แต่ยังสามารถทำให้เวลาเคลื่อนไหวเร็วขึ้น ช้าลง หยุดนิ่งหรือถอยหลังได้" (Juhanı Pallasmaa, 2016) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบกับศิลปะการทำภาพยนตร์หรือวรรณกรรม การสร้างสถาปัตยกรรมที่สามารถแสดงถึง เวลาทางวัฒนธรรม (Cultural Time) มักจะทำการอ้างอิงทางประวัติศาสตร์หรืองานฝีมือ นอกจากนี้ ยังสามารถแสดงถึง เวลาทางจักรวาล (Cosmic Time) โดยการใช้แสงและฤดูกาลที่สามารถแสดงออกผ่านพื้นที่และโครงสร้างของอาคารได้ รวมถึง เวลาทางชีววิทยา (Biological Time) ที่ความตระหนักรู้ของมนุษย์สามารถถูกจัดการผ่านความรู้สึกต่างๆ เช่น แสงและความมืด ความสบายและความไม่สบาย หรือความปลอดภัยและภัยคุกคาม และ เวลาแห่งประสบการณ์ (Experiential Time) ที่ประสาทสัมผัสสามารถตีความการผ่านไปของเวลาผ่านองค์ประกอบทางกายภาพของอาคารได้ สถาปัตยกรรมสามารถขยายประสบการณ์และการรับรู้เวลาได้ และสิ่งนี้สามารถทำได้ดีที่สุดผ่านการพิจารณาถึงการเคลื่อนไหว

การแสดงออกของเวลาทางวัฒนธรรม (Cultural Time) ในสถาปัตยกรรม

เวลาทางวัฒนธรรม ไม่ได้ถูกกำหนดโดยนาฬิกาหรือธรรมชาติ แต่มาจากประวัติศาสตร์ ธรรมเนียม ประเพณี และความทรงจำร่วมของสังคม ซึ่งสถาปัตยกรรม สะท้อนเวลาทางวัฒนธรรม ผ่านวัตถุทางกายภาพ (Object) ที่ถูกสร้างขึ้นในอดีต วัตถุเหล่านี้เต็มไปด้วยความหมาย กระตุ้นให้ผู้สังเกต (Subject) เกิดการตีความ จินตนาการ และใช้ความทรงจำของตัวเอง

วัสดุทางสถาปัตยกรรม (Materiality) และวิธีการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรม (Architectural Tectonic) มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นให้คนคิดถึงเวลาทางวัฒนธรรม ผ่านมิติต่างๆ ดังนี้ 1) ความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม วัสดุแต่ละชนิดมีความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นๆ วัสดุดั้งเดิม เช่น หิน ไม้ หรือดินเผา มีเรื่องราวและการใช้งานที่สืบเนื่องมายาวนาน ซึ่งสามารถเรียกความทรงจำและเชื่อมโยงไปยังวิถีชีวิต ความเชื่อ หรือเหตุการณ์สำคัญในอดีตของวัฒนธรรมนั้นๆ ได้ 2) เทคนิคการสร้างและฝีมือ วิธีการและเทคนิคในการทำงานกับวัสดุเฉพาะตัวสามารถบ่งบอกถึงเทคโนโลยี ความสามารถ และความคิดสร้างสรรค์ที่ถูกสืบทอดผ่านรุ่นสู่รุ่น ในวัฒนธรรมนั้นๆ การแสดงออกของงานฝีมือและเทคนิคเหล่านี้ล้วนเป็นการเชื่อมโยงกับอดีตและสะท้อนถึงความทรงจำร่วมทางวัฒนธรรม 3) การสื่อความหมายผ่านการเลือกใช้ การเลือกใช้วัสดุบางชนิดเพื่อสื่อความหมายหรือความสำคัญทางวัฒนธรรมเฉพาะ เช่น การใช้หินหรือไม้จากสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างสถานที่หรืออนุสรณ์สถาน ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมโยงทางอารมณ์และความหมายทางวัฒนธรรม

การใช้วัสดุทางสถาปัตยกรรมอย่างมีความหมายจึงไม่เพียงแต่สะท้อนถึงความงามทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นการสื่อสารความหมาย, ค่านิยม, และเรื่องราวทางวัฒนธรรม ทำให้ผู้คนสามารถตีความและเชื่อมโยงกับเวลาทางวัฒนธรรมในอดีตได้

ภาพที่ 2 การรับรู้เวลาทางวัฒนธรรม (Cultural Time) ผ่านวัตถุที่ถูกสร้างขึ้นแล้วในสถาปัตยกรรม

เวลาทางวัฒนธรรม (Cultural Time) ในสถาปัตยกรรมพระตำหนักคัตสึระ

การใช้วัสดุทางสถาปัตยกรรม (Materiality) บริเวณรั้วโดยรอบของพระตำหนักคัตสึระได้มีการใช้รั้วที่เรียกว่า รั้ว Sasagaki ที่ทำจากการโค้งและถักกันของไม้ไผ่เพื่อสร้างเป็นแนวกันขอบเขตทางสถาปัตยกรรม และรั้ว Hogaki ที่สร้างจากการวางกิ่งไม้ไผ่ระหว่างเสาไม้และผูกมัดด้วยเชือกสีดำ ซึ่งรั้วทั้งสองประเภทมีวัสดุธรรมชาติเป็นหลัก คือ ไม้ไผ่ ซึ่งรั้วไม้ไผ่ที่ใช้ในพระตำหนักคัตสึระมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สอดคล้องกับความเป็นถิ่นที่เฉพาะตัวเท่านั้น การใช้วัสดุทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องไปกับกลวิธีในการก่อสร้างเฉพาะตัว ได้สื่อสารถึงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและการสื่อความหมายในการก่อสร้างของชาวญี่ปุ่นในอดีตได้ และกระตุ้นการตระหนักรู้ถึงเวลาทางวัฒนธรรม (Cultural Time) ให้แก่ผู้สังเกตได้

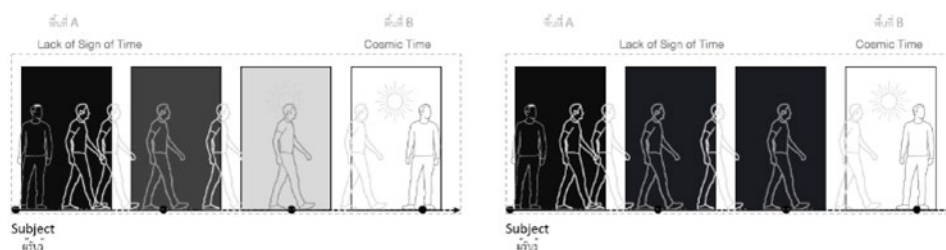
ภาพที่ 3 (รูปซ้าย) รั้วแบบ Sasagaki Fence (รูปขวา) รั้วแบบ Hogaki Fence

ที่มา : <https://lomov.blogspot.com/2012/10/katsura-rikyu.html>

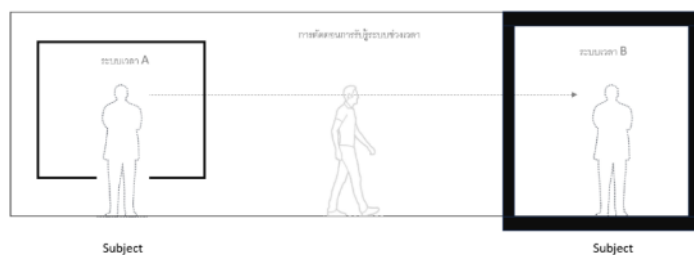
การแสดงออกของเวลาทางจักรวาล (Cosmic Time) ในสถาปัตยกรรม

การแสดงออกของเวลาทางจักรวาล (Cosmic Time) ในสถาปัตยกรรมเป็นการสร้างสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ รวมถึงการใช้ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น การเคลื่อนที่ของดวงดาว, การเปลี่ยนแปลงของฤดูกาล และวัฏจักรของดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงการผ่านพ้นของเวลาในมิติของธรรมชาติ การออกแบบสถาปัตยกรรมที่สะท้อนถึงเวลาทางจักรวาล นั้นมีเครื่องมือที่เป็นตัวกลางคือ สิ่งห่อหุ้มทางสถาปัตยกรรม (Enclosure) ที่สร้างความสัมพันธ์ในการเชื่อมต่อพื้นที่ภายในกับภายนอก ช่วยให้ผู้ใช้สถานที่รับรู้ถึงตำแหน่งและเวลาของตนได้ การรับรู้เวลาทางจักรวาลในสถาปัตยกรรมสามารถผ่านมาได้ 2 แกนหลัก: แกนผืนผ้าและแกนผืนดิน โดย แกนผืนผ้า เกี่ยวข้องกับการออกแบบที่เปิดรับแสงและปรากฏการณ์จากท้องฟ้า, ช่วยให้ผู้ใช้รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของเวลาผ่านปรากฏการณ์ธรรมชาติ ขณะที่แกนผืนดินเน้นการเชื่อมต่อกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ, ผ่านการออกแบบที่สัมพันธ์กับฤดูกาลและการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ

การดึงระบบเวลามาภายนอกเข้าสู่ภายในสถาปัตยกรรม เป็นวิธีการที่สามารถช่วยสร้างความตระหนักรู้ถึงการมีอยู่ของเวลาและส่งเสริมการเชื่อมต่อกับเวลาของธรรมชาติ การออกแบบที่สามารถสร้างการดึงดูดระหว่างภายในและภายนอกทำให้เกิดประสบการณ์ที่หลากหลายและมีความหมาย เช่น การใช้ผนังโปร่งหรือกระจกเพื่อเปิดรับร่องรอยของเวลามาภายนอก ในทางตรงกันข้าม ผนังที่บดบังความรู้สึกถึงการแยกตัวจากภายนอกและทำให้เวลาดูเหมือนหยุดนิ่ง การเคลื่อนที่ระหว่างพื้นที่ที่มีผนังทึบไปยังพื้นที่ที่มีผนังโปร่ง หรือกระจกสามารถสร้างประสบการณ์ที่ช่วยเน้นการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมภายนอกและการผ่านพ้นของเวลาได้

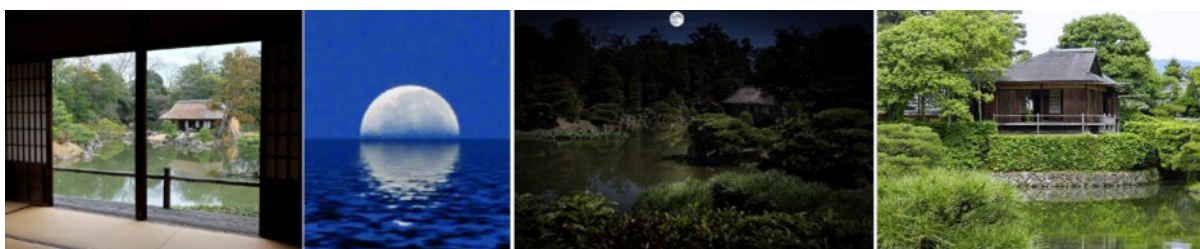
ภาพที่ 5 การดึงดันระหว่างพื้นที่ภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อการรับรู้ระบบเวลาของจักรวาล

ภาพที่ 6 การตัดทอนและนำเสนอระบบเวลาใหม่ในพื้นที่ทางสถาปัตยกรรม

เวลาทางจักรวาล (Cosmic Time) ในสถาปัตยกรรมพระตำหนักคัตสึระ

ในพระตำหนักคัตสึระนั้น มีสถาปัตยกรรมที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อการกิจกรรมการชมพระจันทร์โดยเฉพาะ คือ "Moonwave House" หรือ "Gepparo" โดยได้แรงบันดาลใจมาจากกลอนของ Bai Juyi ที่กล่าวถึงความงามของแสงจันทร์ที่สะท้อนลงบนน้ำ สถาปัตยกรรมแห่งนี้ถูกออกแบบให้เป็นสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการชมแสงจันทร์และการสะท้อนบนผืนน้ำ ซึ่งพระจันทร์จะเต็มดวงเมื่อมองจาก Moonwave House ในเดือนตุลาคม เมื่อดวงจันทร์ลอยขึ้นสูงบนท้องฟ้า พระจันทร์ที่เต็มดวงจะสะท้อนบนผืนน้ำทำให้เกิดเอฟเฟกต์ "พระจันทร์คู่" ซึ่งเป็นวิธีการในการแสดง เวลาทางจักรวาล (Cosmic Time) ที่ผ่านเข้ามาสู่สถาปัตยกรรมผ่านสิ่งทอห่มและช่องเปิดของอาคาร การรับรู้เวลาทางจักรวาลผ่านแกนผืนฟ้า ที่สัมพันธ์กับการวางตำแหน่งอาคาร โดยอ้างอิงจากทิศทางการเคลื่อนที่ของระบบเวลาในจักรวาลในช่วงเวลาที่เหมาะสม นอกจากนี้การออกแบบภูมิทัศน์โดยรอบ Moonwave House ยังช่วยเน้นย้ำการเชื่อมต่อกับธรรมชาติและระบบเวลาจากธรรมชาติในแกนผืนดิน โดยการเลือกใช้พืชพรรณ การจัดวางธรรมชาติ และการใช้ผืนน้ำเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเวลาทางจักรวาล (Cosmic Time) และการรับรู้ของมนุษย์ให้มากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 7 อาคาร Moonwave House และพื้นที่สำหรับการชมพระจันทร์

ที่มา: Zhu, Lee, & Choi (2022).

การแสดงออกของเวลาทางชีววิทยา (Biological Time) ในสถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรมมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและการรับรู้เวลา การออกแบบที่คำนึงถึง "เวลาทางชีววิทยา" มุ่งเน้นไปที่การสร้างพื้นที่ที่รองรับการใช้ชีวิตในทุกช่วงอายุ ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของแต่ละวัย และเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม

การออกแบบที่คำนึงถึงเวลาทางชีววิทยาในระดับทั้งชีวิต ตั้งแต่กำเนิด การเติบโต ไปจนถึงการเสื่อมสลายและการตาย มุ่งเน้นไปที่การสร้างพื้นที่ที่สามารถปรับตัวและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของชีวิตมนุษย์ ด้วยการเลือกวัสดุที่มีความคงทนและการจัดผังที่ยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการของผู้ใช้งานในแต่ละช่วงชีวิต ในระดับชีวิตประจำวัน การออกแบบสามารถส่งเสริมกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมต่างๆ ตลอดวัน ผ่านการจัดระเบียบพื้นที่ที่สะท้อนถึงการใช้ชีวิตในช่วงเวลาเฉพาะ การใช้ชีวิตประจำวันภายใต้ระบบเวลาที่เป็นลำดับขั้น เช่น การมีพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำงานจากบ้าน หรือพื้นที่สำหรับการเรียนรู้และการเล่นสำหรับเด็ก ๆ สะท้อนถึงการตอบสนองต่อความต้องการในชีวิตประจำวันของผู้ใช้งาน

นอกจากนี้ การออกแบบที่เน้น Kairos Time หรือการสร้างพื้นที่เฉพาะเจาะจงสำหรับกิจกรรมหรือช่วงเวลาพิเศษ เช่น การฉลอง การทำพิธี หรือการพบปะสังสรรค์ ทำให้เกิดการรับรู้ถึงความพิเศษและความหมายของเวลาเหล่านั้นในชีวิต การแสดงออกของเวลาทางชีววิทยาในสถาปัตยกรรมเป็นการสำรวจองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมสามารถส่งเสริมและสะท้อนถึงวงจรชีวิตและกระบวนการทางชีวภาพได้อย่างไร เพื่อสร้างความเชื่อมโยงที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นระหว่างผู้ใช้พื้นที่กับสิ่งแวดล้อมที่พวกเขาอาศัยอยู่

พื้นที่ส่วนตัวและการสร้างพื้นที่ทางเวลาเฉพาะ "การมีเวลาให้กับตัวเอง" ในบริบทของสถาปัตยกรรมหมายถึงการสร้างพื้นที่ที่ออกแบบมาเพื่อสนับสนุนกิจกรรมบางอย่างที่ทำให้ผู้คนรู้สึกผ่อนคลายและสามารถเชื่อมต่อกับตัวเองได้ดียิ่งขึ้น พื้นที่เหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาไม่เพียงแต่เพื่อตอบสนองต่อฟังก์ชันการใช้งานทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังเพื่อ

สนับสนุนประสบการณ์ทางจิตใจและอารมณ์ โดยการออกแบบพื้นที่ให้สอดคล้องกับอิริยาบถและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นๆ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือห้องชงชาของญี่ปุ่น ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นพื้นที่สำหรับการชงชาเท่านั้น แต่ยังเป็นสถานที่ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมประสบการณ์ทางจิตวิญญาณและการทำสมาธิในขณะทำกิจกรรมนั้น การออกแบบห้องชงชาคำนึงถึงทุกด้านตั้งแต่วัสดุที่ใช้ การจัดวางพื้นที่ และแม้กระทั่งการเข้าถึงห้องชงชา ทั้งหมดนี้เพื่อสร้างบรรยากาศที่เงียบสงบ ซึ่งช่วยให้ผู้เข้าร่วมสามารถละทิ้งความวุ่นวายของโลกภายนอกและมีเวลาสำหรับตัวเองได้ การสร้างพื้นที่สำหรับกิจกรรมส่วนตัวเช่นนี้ เป็นการสร้างห้วงของพื้นที่และเวลาส่วนตัวที่อนุญาตให้ผู้คนมีโอกาสทำกิจกรรมที่พวกเขาชื่นชอบ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการส่งเสริมการมีสติและการเชื่อมต่อกับตัวเอง พื้นที่เหล่านี้ไม่เพียงแต่ตอบสนองต่อความต้องการทางกายภาพของการทำกิจกรรมเท่านั้น แต่ยังสร้างประสบการณ์ที่มีความหมาย ซึ่งทำให้เวลาที่ใช้ในพื้นที่นั้นมีค่ามากขึ้น การออกแบบสถาปัตยกรรมที่คำนึงถึงความต้องการนี้ สามารถสร้างพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาทั้งทางกายและจิตใจ ช่วยให้ผู้คนสามารถหลุดพ้นจากความเร่งรีบและความตึงเครียดของชีวิตประจำวันได้

ภาพที่ 9 พิธีกรรมการชงชาที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ทางร่างกายของมนุษย์

เวลาทางชีววิทยา (Biological Time) ในสถาปัตยกรรมพระตำหนักคัตสึระ

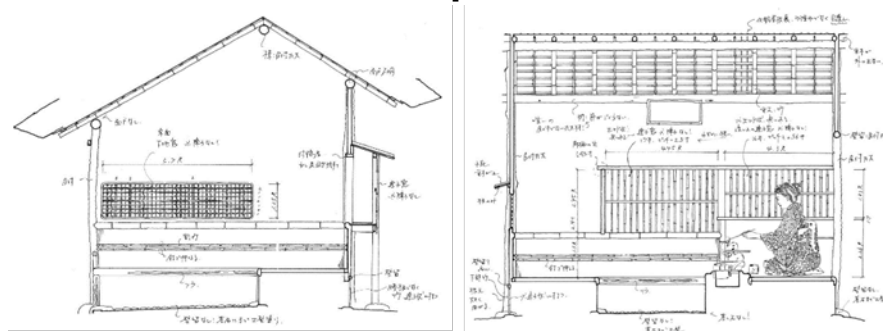

ภาพที่ 10 เรือน Shokatei และพื้นที่ประกอบพิธีชงชา

ที่มา: <https://madoken.jp/en/series/4850/>

เรือน Shokatei ในพระตำหนักคัตสึระเป็นการสะท้อนถึงเวลาทางชีววิทยา (Biological Time) ผ่านพื้นที่สำหรับพิธีกรรมการชงชา (Tea House) ที่ไม่เพียงแต่ส่งเสริมจังหวะชีวิตที่ช้าลงและการให้ความสำคัญกับปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมมีการตอบสนองทางอิริยาบถอย่างใกล้ชิดและสัมผัสได้อย่างลึกซึ้ง การออกแบบที่เน้นพื้นที่จำกัดและการจัดวางที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างพอเหมาะสำหรับจำนวนผู้ใช้งานที่น้อย ช่วยให้ผู้เข้าร่วมจดจ่อและมีส่วนร่วมร่วมกับกิจกรรมการชงชาได้อย่างเต็มที่ โดยที่องค์ประกอบต่างๆ ภายในถูกออกแบบมาให้สอดคล้องกับขนาดร่างกายของมนุษย์ (Human Scale) ส่งเสริมประสบการณ์ทางเวลาส่วนตัวและการเชื่อมโยงกับพื้นที่ที่ใช้งานร่วมกัน วิธีการเหล่านี้ไม่เพียงแต่สะท้อนความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างเวลาทางชีววิทยาและลักษณะของพื้นที่ทางกายภาพที่เฉพาะเจาะจงเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับกิจกรรมและสภาพแวดล้อมที่พวกเขาเข้าร่วม การเชื่อมโยงนี้ส่งเสริมประสบการณ์ที่เข้มข้นและมีความหมาย ซึ่งกระตุ้นประสาทสัมผัสและเชิญชวนให้ผู้เข้าร่วม

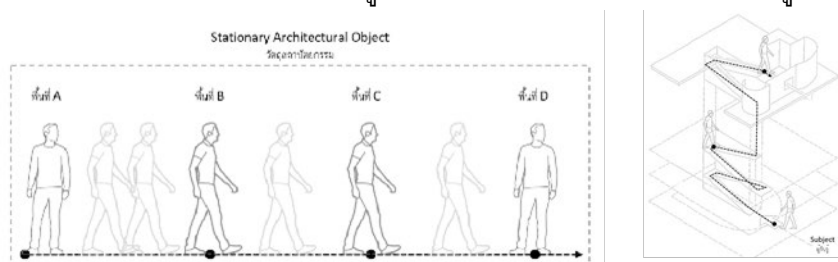
สำรวจความสัมพันธ์ของตนเองกับเวลาและธรรมชาติ ดังนั้น เรือน Shokatei เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างการออกแบบพื้นที่ เวลา และประสบการณ์ของมนุษย์ การออกแบบที่สอดคล้องกับเวลาทางชีววิทยา (Biological Time) ส่งเสริมให้ผู้ใช้งานมีประสบการณ์ที่แนบแน่นกับพื้นที่และกิจกรรมในนั้น

ภาพที่ 11 เรือน Shokatei ที่มีสัดส่วนสัมพันธ์กับขนาดของร่างกายมนุษย์และกิจกรรมชงชา ที่มา: <https://madoken.jp/en/series/4850/>

การแสดงออกของเวลาทางประสบการณ์ (Experiential Time) ในสถาปัตยกรรม

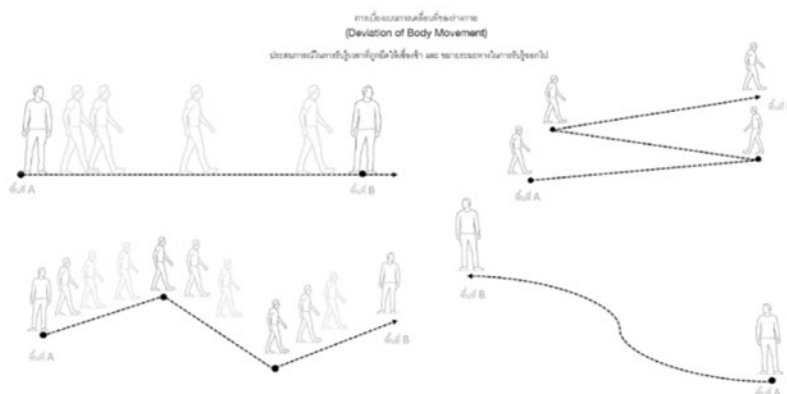
การแสดงออกของเวลาทางประสบการณ์ (Experiential Time) ในสถาปัตยกรรม ตามที่ Peter Eisenman ได้กล่าวถึงในปี 1999 เป็นแนวคิดที่สำรวจความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้พื้นที่ (subject) กับวัตถุสถาปัตยกรรม (stationary architectural object) ประสบการณ์นี้ไม่เพียงถูกกำหนดโดยการสัมผัสและการเคลื่อนไหวในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการจัดเรียงเชิงลำดับของการรับรู้ที่เกิดขึ้นผ่าน "จุดอ้างอิง" ที่ออกแบบมาอย่างมีความหมายภายในพื้นที่ด้วย การเคลื่อนไหวและการจัดเรียงเชิงลำดับของการรับรู้ผ่านจุดอ้างอิงที่ออกแบบมาอย่างมีความหมาย การเคลื่อนที่ภายในพื้นที่สร้างประสบการณ์ที่ขึ้นอยู่กับระยะทาง ทิศทาง และเส้นทางที่เลือกใช้ จุดอ้างอิงเหล่านี้ เช่น ตาราง แกน เส้นทางเดิน หรือ promenade architectural ช่วยเน้นย้ำการสัมผัสและการรับรู้พื้นที่ พวกมันทำหน้าที่เป็นเครื่องมือนำทางและจัดเรียงประสบการณ์การรับรู้ในพื้นที่ สร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและรับรู้การผ่านพ้นของเวลาในพื้นที่นั้นๆ

ภาพที่ 12 การเคลื่อนที่และเวลาทางประสบการณ์ (Experiential Time) ในสถาปัตยกรรม

เส้นทางเดินสำรวจสถาปัตยกรรมหรือ "Architectural Promenade" เป็นการออกแบบที่ส่งเสริมประสบการณ์การเดินทางและการสำรวจในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการสร้าง ความหมายผ่านการเคลื่อนไหวและการตอบสนองต่อสถาปัตยกรรม การออกแบบนี้ทำให้เราได้เข้าใจถึงเรื่องราว ประวัติศาสตร์ และแนวคิดเบื้องหลังผ่านการเคลื่อนที่และการสัมผัส นอกจากนี้ยังเน้นการรับรู้เวลาที่ไม่ถูกจำกัดโดยนาฬิกาแต่ผ่านประสบการณ์การเคลื่อนไหวและการสัมผัสพื้นที่ การเบี่ยงเบนเส้นทางจากแนวตรงสู่เส้นทางที่คดเคี้ยวไม่เพียงเปลี่ยนวิธีการเดินทางแต่ยังเพิ่มความรู้สึกในการรับรู้เวลา และสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ การออกแบบที่กระตุ้นการเคลื่อนที่แบบนี้ทำให้ผู้ใช้ต้องใช้ความตั้งใจสังเกตและรับรู้สภาพแวดล้อมมากขึ้น เส้นทางที่คดเคี้ยวหรือต้องเดินอ้อมทำให้ระยะเวลาการรับรู้และประสบการณ์ผ่านสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปยืดยาวขึ้น

การใช้วัสดุและแสงสว่างเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจ รวมถึงการออกแบบพื้นที่สำหรับการหยุดพักและสังเกตการณ์เป็นวิธีที่สามารถดึงดูดผู้คนให้เข้าสู่การสำรวจและสัมผัสกับพื้นที่ได้อย่างลึกซึ้ง การเบี่ยงเบนเส้นทางไม่เพียงแต่เปลี่ยนแปลงวิธีการเคลื่อนที่แต่ยังเปลี่ยนวิธีการรับรู้และประสบกับเวลาและพื้นที่รอบตัวเราให้มีความหมายมากขึ้น

ภาพที่ 13 การเบี่ยงเบนการเคลื่อนที่ของร่างกาย

เวลาทางประสบการณ์ (Experiential Time) ในสถาปัตยกรรมพระตำหนักคัตสึระ

ภาพที่ 14 ระเบียบทางเดินเข้าของเรือน Old Shoin ที่วางด้วยหิน

ที่มา: Isozaki & Ponciroli (2011)

การแสดงออกของเวลาทางประสบการณ์ (Experiential Time) ในพระตำหนักคัตสึระ (Katsura Imperial Villa) เป็นการสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้พื้นที่กับวัตถุสถาปัตยกรรม ผ่านการเคลื่อนไหวและประสบการณ์ภายในพื้นที่ โดยใช้ "จุดอ้างอิง" ที่ออกแบบมาอย่างมีความหมายภายในพื้นที่ เพื่อนำทางและจัดเรียงการรับรู้ ความสำคัญของการเคลื่อนที่และการสำรวจภายในพื้นที่ถูกเน้นย้ำเส้นทางเดินในสถาปัตยกรรม (Architectural Promenade) ซึ่งเป็นการออกแบบที่สร้างประสบการณ์มีความหมายผ่านการเคลื่อนที่และการสัมผัสกับวัตถุสถาปัตยกรรม

สำหรับเส้นทางเดินในสถาปัตยกรรม (Architectural Promenade) ของพระตำหนักคัตสึระนั้น ลักษณะของของเส้นทางถูกออกแบบมาไม่ให้เชื่อมต่อกันโดยตรง แต่เป็นเส้นทางที่คดเคี้ยวตามธรรมชาติ ทำให้เกิดการสำรวจพื้นที่อย่างไม่เร่งรีบและเป็นสร้างประสบการณ์ให้ผู้คนได้มีส่วนร่วมกับการสภาพแวดล้อมโดยรอบอย่างเต็มที่ การเดินที่ไม่รีบร้อนนี้ช่วยชะลอการรับรู้เวลาของผู้เยี่ยมชม และเป็นการส่งเสริมให้มีการมีส่วนร่วมกับการสภาพแวดล้อมอย่างเต็มที่

หลักการ "เมกุริ" หมายถึงการเดินหมุนเวียนซึ่งเป็นหลักการในการออกแบบสวนญี่ปุ่น ที่พระตำหนักคัตสึระนี้ส่งเสริมประสบการณ์การเดินทางสวนเป็นการเดินทางแห่งการค้นพบ การเดินผ่านเส้นทางเหล่านี้ไม่เพียงแต่เป็นการเดินผ่านพื้นที่ต่างๆ แต่ยังเป็นการค่อยๆ เปิดเผยภูมิทัศน์ที่ถูกออกแบบมาอย่างประณีตและมีความหมายแก่ผู้เดินสำรวจ

การออกแบบเส้นทางและสิ่งของเฉพาะอย่างในสวน รวมถึงหินก้าว (Tobi-ishi) และการใช้วัสดุที่แตกต่างกันให้ความรู้สึกสัมผัสที่หลากหลาย สร้างกระตระหันกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ ภาพของภูมิทัศน์ที่เปลี่ยนไปตามการเคลื่อนที่ และการใช้กลุ่มอาคารแต่ละหลังเป็นจุดอ้างอิงที่สร้างจังหวะให้กับการเดินทางผ่านพื้นที่ การสร้างเส้นทางเดินแบบมีหลังคาเชื่อมต่ออาคารในขณะที่ยังคงให้สัมผัสกับกลางแจ้ง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาพระหว่างพื้นที่ปิด พื้นที่กึ่งเปิด และสวนเปิด สร้างเวลาทางประสบการณ์ผ่านการเดินของผู้คน

เวลาเชิงประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในพระตำหนักคัตสึระเป็นการสะท้อนถึงเวลาที่ไม่ใช่เชิงเส้น โดยการเดินทางเส้นทางที่คดเคี้ยวและการเปิดเผยพื้นที่ซึ่งค่อยๆเกิดขึ้น ทำให้เน้นย้ำช่วงเวลาปัจจุบันและรายละเอียดให้ผู้สังเกตได้รับรู้ตลอดการเดินทาง การคาดหวังและการเปิดเผยผ่านพื้นที่ทางเดินยังส่งเสริมความรู้สึกอยากรู้ อยากเห็น และการค้นพบทั้งหมดนี้เป็นการสร้างประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับเวลาทางประสบการณ์ พื้นที่ และสภาพแวดล้อมในพระตำหนักคัตสึระอย่างมีความหมายและลึกซึ้ง

ภาพที่ 15 การเบี่ยงเบนการเคลื่อนที่ผ่านองค์ประกอบทางเดินในพระตำหนักคัตสึระ

ที่มา: Isozaki & Ponciroli (2011)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาความหมายของเวลา ที่สัมพันธ์กับงานสถาปัตยกรรมผ่านตำหนักคัตสึระนั้น สะท้อนความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่าง การดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์และเวลา ทั้งในแง่การดำเนินไปของเวลาจริง และในแง่การรับรู้เวลาในมโนคติของมนุษย์

เครื่องมือทางสถาปัตยกรรม ในตำหนักคัตสึระนั้น สามารถสะท้อนความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมกับเวลาได้ในสองลักษณะ ลักษณะแรกคือความสัมพันธ์เชิงรูปธรรมของเวลาที่เป็นสากล ที่ปรากฏในระบบผังและการจัดเรียงตัวของพื้นที่อาคาร ซึ่งเกิดขึ้นและสะท้อนการใช้ชีวิตของมนุษย์ในช่วงเวลาต่างๆ ของวัน เดือน ปี ไม่ว่าจะเป็นอาคารในยุคสมัยใด หรือสังคมวัฒนธรรมใด ก็เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ขึ้นเสมอ และความสัมพันธ์ในลักษณะที่สอง คือความสัมพันธ์ในแง่การสื่อสารความหมายเชิงนามธรรม และการรับรู้ ที่ผูกอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย สังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ หรือแม้แต่เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งทำให้การสื่อสารและการรับรู้มิติของเวลานั้นเปลี่ยนแปลงไป

งานวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Pallasmaa (2016) ที่กล่าวว่า สถาปัตยกรรมไม่ใช่แค่เรื่องของพื้นที่ แต่ยังเกี่ยวพันกับความรู้สึกเวลา การศึกษาดำหนักคัตสึระ สะท้อนให้เห็นถึง "เวลาทางวัฒนธรรม" ผ่านการอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ และงานฝีมือผ่านพื้นผิวหรือวัสดุทางสถาปัตยกรรม แสงและฤดูกาลที่แสดงออกผ่านพื้นที่และโครงสร้างของอาคาร สะท้อนให้เห็นถึง "เวลาทางจักรวาล" การออกแบบที่เน้นการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส กระตุ้น "เวลาทางชีววิทยา" การเคลื่อนไหวและประสบการณ์ในพื้นที่ สะท้อนให้เห็นถึง "เวลาแห่งประสบการณ์"

ดังนั้นทั้งในความเป็นสากล หรือความเฉพาะเจาะจงของสังคมวัฒนธรรม เครื่องมือที่สถาปนิกใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะเป็น ผัง ระบบการเชื่อมต่อของพื้นที่ หรือองค์ประกอบต่างๆ ของอาคาร ย่อมสะท้อน

ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมมนุษย์และเวลา ดังนั้นเครื่องมือ หรือองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม แม้จะมีรูปแบบที่จับต้องได้ชัดเจน ส่วนหนึ่งของเหตุผลในการสร้างสรรค์องค์ประกอบเหล่านี้ ก็มีที่มา และมีความสัมพันธ์อย่างแยกขาดจากกันไม่ได้ กับสิ่งที่ไม่มีตัวตนทางกายภาพ แต่สัมผัสได้เสมอ ที่เราเรียกกันว่า เวลา

เอกสารอ้างอิง

- Augustine. (2006). *The confessions* (M. P. Foley, Ed.). Hackett Publishing Company.
- Eisenman, P. (1999). *Time warps: The monument*. In C.C. Davidson (Ed.), *Anytime* (pp. 250-257). Anyone Corporation/Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Hernandez, W. A. (2016). St. Augustine on time. *International Journal of Humanities and Social Science*, 6(6).
- Intelligent Change. (n.d.). *Quality time with loved ones as part of mental well-being*. Retrieved from <https://www.intelligentchange.com/blogs/read/quality-time-with-loved-ones-as-part-of-mental-well-being>.
- Isozaki, A., & Ponciroli, V. (2011). *Katsura: Imperial villa*. Phaidon Press.
- Pallasmaa, J. (1994). *Six themes for the next millennium*. Retrieved from <https://www.thefreelibrary.com/Six+themes+for+the+next+millennium>
- Pallasmaa, J. (2015). *Body, mind, and imagination: The mental essence of architecture*. In S. Robinson & J. Pallasmaa (Eds.), *Mind in architecture: Neuroscience, embodiment, and the future of design*. MIT Press.
- Pallasmaa, J. (2016). Matter, hapticity and time: Material imagination and the voice of matter. *Building Material*, 20, 171-189.
- Zhu, Y., Lee, S.-H., & Choi, K.-R. (2022). Analysis of the space and design of Chinese, Japanese, and Korean Academy Gardens. *Land*, 11(9), 1474.

Data Availability Statement: The raw data supporting the conclusions of this article will be made available by the authors, without undue reservation.

Conflicts of Interest: The authors declare that the research was conducted in the absence of any commercial or financial relationships that could be construed as a potential conflict of interest.

Publisher's Note: All claims expressed in this article are solely those of the authors and do not necessarily represent those of their affiliated organizations, or those of the publisher, the editors and the reviewers. Any product that may be evaluated in this article, or claim that may be made by its manufacturer, is not guaranteed or endorsed by the publisher.

Copyright: © 2024 by the authors. This is a fully open-access article distributed under the terms of the Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).